

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

На правах рукопису

БАДЮЛ ОКСАНА СТАНІСЛАВІВНА

УДК:316.613.227

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ УСТАНОВОК ОСОБИСТОСТІ
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

Спеціальність 09.00.10 – філософія освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Одеса — 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник:

доктор філософських наук, доцент
Борінштейн Євгеній Русланович,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», професор кафедри філософії та соціології

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, професор
Конох Микола Семенович
Дніпродзержинський державний технічний університет, декан факультету соціології та філології, завідувач кафедри філософії та права

кандидат філософських наук, доцент
Іванова Наталія Володимирівна
Луцький педагогічний коледж, викладач

Захист дисертації відбудеться “__” січня 2011р. о __ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська 26, ауд. 74.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020 м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий “__” грудня 2010 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Балащенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена особливостями глобальної сучасної соціокультурної ситуації, що склалася в освіті; і внутрішніми проблемами сучасного стану освіти в Україні, що в цілому складає низку теоретичних й практичних причин дослідження. Однією з таких причин є трансформована система цінностей, яка більш виразно спричиняє зміни в системі ціннісних установок особистості в освітньому процесі. Необхідність філософського аналізу ціннісних установок особистості в освітньому процесі полягає не тільки в тому, аби втілити до досліджень філософії новий аспект, а й тому, що такий аналіз освіти перебуває сьогодні в епіцентрі філософських осмислень її соціальної значущості. Це пов'язане з експоненціальним зростанням наукового знання, з інформатизацією всіх сфер громадського життя та з потребами формування інформаційної цивілізації де освіта буде виступати як тренд від якого залежить хід суспільного розвитку.

В умовах соціокультурної трансформації зміна ціннісних установок в сучасному українському суспільстві породжує новий тип моральних відносин, пов'язаний з формуванням ціннісно-нормативної моральної культури. Відтак, в умовах аксіологічної дезорієнтації у сфері освіти, потрібний аналіз методологічних засад ціннісного підходу, виявлення суспільно значущого потенціалу освіти, як важливого транслятора соціокультурних цінностей в історичній динаміці суспільства, адекватне відтворення освітньої дійсності на рівні трансформації ціннісних установок особистості, дослідження взаємозв'язків освіти з різноманітними феноменами соціального життя. Відповідність освіти запитам суспільства сприятиме ефективному управлінню процесом виховання та навчання, розробці аргументованих проєктів, модернізації соціокультурного життя та гармонізації освітньої політики в Україні. Таким чином, дослідження аксіологічної проблематики спричинить розвиток соціально-практичного спрямування філософії освіти в Україні.

Актуальність і важливість окресленого кола проблем та їх недостатня розробленість, у філософсько-освітньому дискурсі, зумовили постановку наукового завдання, яке полягає в дослідженні особливостей трансформації ціннісних установок особистості в умовах освітнього процесу в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках тематики наукових досліджень кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського «Інноваційність у методології та технології наукового та соціального пізнання» (№0109U000194) затверджена на засіданні вченої ради університету, протокол №5 від 25.02.2008 р., дисертаційне дослідження є одним з аспектів цієї проблеми.

Мета дослідження – виявити та обґрунтувати особливості трансформацій ціннісних установок особистості в освітньому процесі України.

Зазначена мета роботи обумовила вирішення наступних **завдань**:

- проаналізувати поняття цінність у ракурсі історичної та сучасної концептуалізації його категоріального змісту;
- розглянути основні наукові підходи до дослідження ціннісних установок особистості;
- окреслити аксіологічну складову освіти в ціннісних установках особистості;
- охарактеризувати сутність трансформації ціннісних установок у рамках освітньої парадигми;
- виявити зв'язок між трансформаціями ціннісних установок особистості та освітнім процесом.

Об'єкт дослідження – ціннісні установки особистості в освітньому процесі.

Предмет дослідження – особливості трансформації ціннісних установок особистості в освітньому процесі сучасної України.

Методи дослідження. Аналіз досліджуваної проблеми обґрунтований використанням загальнонаукових і спеціальних підходів і методів дослідження, що дозволяють виявити сутність трансформацій ціннісних установок особистості в освітньому процесі. Соціально-філософське осмислення понять «цінність», «освіта» здійснювалося через використання взаємопов'язаних методів аналізу й синтезу. Конкретно-історичний, історико-філософський, аксіологічний і діалектичний підходи дали можливість розглянути процес становлення ціннісних установок особистості в різні історичні періоди та становлення особистості в освітньому процесі. Системний підхід дав можливість виявити місце освіти в системі ціннісних установок особистості й взаємодії з іншими соціальними системами і підсистемами. Структурно-функціональний аналіз забезпечив розгляд трансформацій ціннісних установок особистості в освітньому процесі сучасної України як функціонально взаємопов'язаних структур. Це розширює дослідницькі можливості аналізу соціальних феноменів й індивідуально-особистісного та дозволяє уникнути механічної редукції соціального і індивідуального.

За допомогою порівняльного методу були показані зміни, які відбуваються у ціннісних установках особистості в освітньому процесі. Все це дало змогу всебічно проаналізувати відповідний фактичний матеріал та зробити певні теоретичні висновки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що на основі виявлення та обґрунтування, з позицій філософії освіти, особливостей трансформації ціннісних установок особистості в сучасному освітньому процесі розв'язані поставлені задачі.

Вперше:

- на підставі концепції онтології цінностей визначено принципи подвійного буттєвого узгодження нормативно-ціннісних пріоритетів суб'єкта: як у плані актуальної (фактичної), так і потенційної дійсності (оскільки нормативність передбачає зменшення міри суб'єктивної невдоволеності першою з них у бажаних модусах іншої);

– у контексті діалектичного взаємозв'язку виділено три прошарки цінностей освіти: цінності державного, цінності суспільного, цінності особистісного, де перші дві цінності освіти відображають колективну, групову значущість цього культурного феномена, а особові цінності освіти – індивідуально мотивовані, упереджені відношення людини до рівня і якості своєї освіти.

Уточнено:

– зміст поняття «цінність», як будь-якого осмисленого відношення (з боку окремого індивіда, соціальної групи чи суспільства в цілому) до нормативного регулювання суспільних відносин. У цьому смисловому контексті розширене зміст поняття «трансформація ціннісних установок особистості»;

– специфіка комунікативної природи ціннісних установок, яка розглядається як трансляція цінностей засобами соціокультурної комунікації, що створює необхідну соціокультурну, освітню реальність;

– система ціннісних вимірів особистості в освітньому процесі, як система цінностей особистості, що формується у процесі соціалізації шляхом інтеріоризації за мірою засвоєння соціального досвіду у процесі навчання і виховання.

Дістало подальшого розвитку:

– дослідження трансформації ціннісних установок особистості, що дозволило показати зміни, такі як: освіта як соціальна система перетворюється на диференційовану сферу освітніх послуг, тому освітній процес стає транзитивним; замість використання в своїй практиці міфологічних орієнтирів освітній процес облаштовує поле свого впливу на індивіда таким чином, що він сам дістає можливість обирати свої орієнтири.

– вивчення факторів з точки зору аксіологічного підходу, що впливають на трансформаційні процеси в освіті, й аналіз суттєвих змін у ієрархії системи цінностей, обумовлених формуванням нового типу відносин у суспільстві.

– обґрунтування зв'язку між трансформацією ціннісних установок та соціально-економічними, політичними і соціально-культурними процесами в українському суспільстві, яке полягає: в інтернаціоналізації світового простору, духовно-культурному об'єднанні спільнот; соціальному конструктивізмі, орієнтованому на те, що соціальний світ може бути сформованим через узгодження проектів окремих людей та їх спільнот.

– розгляд моделі концептуального поля трансформації ціннісних установок особистості, яка формується на засадах закону ментальної ідентичності єдності філософської, соціальної, економічної, політичної, соціокультурної, соціокомунікативної трансформації.

Практичне значення одержаних результатів.

Концептуальні положення, обґрунтовані у дисертації відносно епістемології ціннісних установок особистості в освітньому процесі можуть бути використані при подальшому філософському дослідженні ціннісних установок, зокрема цінностей освіти та трансформації, що з ними відбуваються у сучасному суспільстві.

Отриманні результати мають дидактичне значення в аспекті актуалізації ціннісного підходу й можуть бути широко використанні при читанні курсу «Філософія», «Філософія освіти», «Аксіологія освіти», «Педагогіка», «Психологія», спецкурсів з проблем освіти, а також у змісті інших дисциплін, які безпосередньо пов'язанні з підготовкою фахівців нової плеяди. Положення дослідження доцільно враховувати при створенні програм, методик, підручників, посібників з дисциплін гуманітарного циклу. Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі підготовки спеціального курсу для студентів гуманітарних факультетів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації обговорювались на наукових та теоретичних семінарах («Актуальні проблеми формування правосвідомості молоді» 2004р., 2006р.); знайшли відображення у доповідях на міжнародних конференціях: «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, 2007р., 2008р., 2009р., 2010р.), «Роль гуманітарного образования в формировании профессионально-технической элиты» (Днепропетровск, 2007г.), «Украина в системе современных цивилизаций: трансформации государства и гражданского общества» (Одесса, 2008г., 2010г.); всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Соціально-політична взаємодія в сучасній Україні: вибір шляхів державного розвитку» (Одеса, 2007р.), «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті» (Харків, 2008р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відбиті у 24 публікаціях, загальний обсяг яких становить 5,4 др.а. З них один навчальний посібник у співавторстві з к. п. н., доц. С. С. Єрмаковою (публікація під грифом МОН України, де авторським є розділ III «Інтелектуальна власність у сфері управління вищим технічним навчальним закладом» – 43%), 8 статей, з них 6 статей у провідних фахових виданнях, затверджених ВАК України. Одна стаття у співавторстві з д. філос. н., проф. П. С. Задирако, внесок авторів рівнозначний, 15 – тези та матеріали конференцій.

Структура дисертації та її обсяг. Дисертація складається із вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Матеріал викладений на 181 сторінці, крім цього список використаних джерел (197 найменувань) нараховує 18 сторінок. Повний обсяг 201 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науково-дослідницькими темами, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет, названі основні методи дослідження, розкрита та деталізована наукова новизна одержаних результатів, їх практичне значення, наведені дані про апробацію результатів дослідження, окреслюється структура та обсяг дисертації.

У **першому розділі «Ціннісні установки особистості як предмет філософського аналізу»** проаналізовано сутність наукової розробки теми дослідження, простежено концептуальне осмислення базових понять дисертації, теоретичних джерел та наукових підходів до зазначеної проблеми,

відповідно до якої обґрунтовано вибір методологічного інструментарію даної роботи.

У першому підрозділі «*Експлікація поняття цінність*» аналізуються різні підходи до визначення понять, які використовуються у дисертаційному дослідженні, запропоновано розширені варіанти існуючих дефініцій.

Аналіз наукових джерел, щодо аксіологічної проблематики засвідчив, що проблема цінностей людського життя, її ідеалів і цілей здавна була складовою частиною філософії (Г. Гегель, Р. Декарт, Г. Зіммель, І. Кант, Г. Ляйбніц, К. Маркс, Ф. Ніцше, М. Хайдегер та ін.). Сьогоденний ціннісний інтелектуальний дискурс представлений іменами філософів і вчених різних епох і напрямів. У полі зору трансформації ціннісних орієнтацій особистості знаходяться соціальні, політичні, культурні, духовні, інформаційно-комунікативні аспекти, які представлені в рамках деяких теоретичних напрямків. Аксіологічний напрямок у філософії представлено роботами Л. Архангельського, О. Дробницького, А. Здравомислова, В. Тугарінова, В. Ольшанського та ін. Концептуальні та методологічні підходи до дослідження цінностей розроблені у працях вітчизняних (Є. Борінштейн, Г. Вижлецов, Л. Гозман, М. Дмитрієва, Н. Іванова, І. Клямкіна, А. І. Кавалеров, А. А. Кавалеров, І. Кадієвська., М. Конох, М. Романенко, О. Халапсіс, А. Чунаєва, М. Цибра, В. Ядов та ін.) та зарубіжних (М. Рокич, Р. Інглхарт та ін.) учених. У рамках соціологічного напрямку поле дослідження динаміки цінностей розширене (В. Бойко, М. Горшков, Г. Дилигенский, Н. Журавлева, В. Соколов, Ж. Тощенко та ін.). В межах соціально-психологічних досліджень роботи, присвячені впливу особливостей менталітету (Б. Душков, Б. Ломов, А. Уледов, А. Федоркіна та ін.). Політичний напрямок представлений вивченням проблеми цінностей та її взаємозв'язку із політичною поведінкою, політичною культурою (А. Анохін, К. Гаджієв, О. Митрошенков, Д. Ольшанський, А. Парін, А. Соловійов, Є. Шестопал). Відтак, аналізуючи феномен «цінності» дослідники (Р. Діснер, М. Долен, Д. Майтон, С. Морріс, С. Ніколаєва, Р. Пітс, Х. Христов та ін.) визначають складність означеного утвору, що містить у собі різні рівні і форми взаємодії суспільного й індивідуального в особистості. Водночас, зазначенні дослідження не розкривають проблеми трансформацій ціннісних установок особистості в освітньому процесі.

Цінності особистості утворюють систему її ціннісних орієнтацій, елементів внутрішньої структури індивіда, що є для нього особливо значущими. Система цінностей – це внутрішній стрижень культури, з'єднуюча ланка усіх галузей духовного виробництва, форм суспільної свідомості. Різноманітність підходів до вивчення ціннісних орієнтацій обумовлена соціальними змінами у суспільстві, в ході яких система цінностей особистості зазнає суттєвих змін. Відтак, цінності трактуються як такі, що передаються з покоління в покоління стандарти сприйняття філософської та економічної дійсності, соціальної та особистісної поведінки; стійкі соціальні архетипи, які формуються у кожного індивіда у процесі соціалізації.

У другому підрозділі «Генезис ціннісних установок особистості» надається аналіз наукової розробленості теми дослідження. В результаті теоретичного аналізу наукових концепцій з точки зору аксіологічного підходу розкрито сутність категорій «ціннісні орієнтації», «ціннісні установки».

Ціннісні орієнтації формуються в процесі взаємодії з тими чи іншими сторонами дійсності, з системою знань, інформацією, суспільними нормами і спрямовані на вироблення поведінки; ціннісні установки – це лише більш стійка, відносно вужча частина системи ціннісних орієнтацій, спрямована на об'єкт у визначеній ситуації, а орієнтація, загалом, – загальне спрямування суб'єкта на види соціальних цінностей.

Відзначається, що саме філософський аналіз ціннісних орієнтацій може слугувати досить адекватним мірилом усіх інших процесів, які перетворюються у ціннісні установки індивіда (філософія освіти розглядає індивіда не як психологічну одиницю, а як елемент певної соціальної структури – освітнього середовища), що є базисною основою трансформації сучасного українського суспільства, водночас являючи собою досить актуальну проблему.

Підкреслюється, що ціннісні установки це: важливий елемент внутрішньої структури особистості, який закріплюється її життєвим досвідом, усією сукупністю переживань та прагнень; складне утворення, що виступає характеристикою кожної окремої особистості, яка виражає її індивідуальність, неповторність та своєрідність. Взаємовідносини між особистістю та суспільством регулюються як за допомогою ціннісних установок, так і ціннісних орієнтацій; установки, у свою чергу, виступають в якості конкретної форми існування і прояву ціннісних орієнтацій. Однак, між ними існують й відмінності: якщо установка конкретно предметна, спрямована на визначений об'єкт, то система ціннісних орієнтацій виявляє загальне ставлення особистості до всього кола об'єктів, з якими вона стикається у процесі життя.

У другому розділі «Ціннісні установки особистості в аспекті соціокультурної динаміки освітнього процесу» розглянуто особливості впливу освітнього процесу на динаміку ціннісних установок особистості. Досліджуються життєві пріоритети, цінності й ідеали молоді та проводиться аналіз змін, які відбулися за останні роки у їх системі цінностей під впливом трансформаційних процесів в сучасному українському суспільстві.

У першому підрозділі «Освіта як соціальний феномен» з філософсько-освітньої позиції визначаються можливості конституювання освіти як механізму впливу на соціальну практику; розглянуто феномен освіти; виявлений взаємозв'язок між трансформаціями соціального, політичного, культурного й психологічного характеру. Він виражається у тому, що в умовах глобалізаційних процесів органічна єдність інформації та освіти дозволяє інтегрувати усі трансформації, які відбуваються у сучасних умовах, у єдину ланку – трансформацію, що перетворює освіту із функціонально обмеженої системи соціалізації в важливу сферу життєдіяльності суспільства.

Проведено функціональний зріз взаємозв'язку освіти й інших значущих соціальних структур в аспекті реалізації таких іманентних характеристик освіти, як розвиток, соціалізація, інтеграція, гуманізація. Акцентується, що

особистість свідомо вибирає індивідуальну освітню траєкторію відповідно до своїх освітніх потреб та здібностей. Проте, наш час характеризується деідеологізацією суспільства, переосмисленням і зміною системи цінностей, у тому числі й цінностей освіти, що визначається вченими як «аксіологічна революція». Аксіологічний розвиток особистості виявляється шляхом індивідуального саморозвитку і фактором самореалізації у соціальній сфері. Відтак, аксіологічна складова освітнього процесу розглядається як процес і результат залучення особистості до відповідної системи цінностей. Аксіологічна освіта як процес передбачає динаміку розвитку ціннісної системи особистості у залежності від цілепокладання, від наявних умов, від переходу ціннісних установок у новий якісний стан. Аксіологічна освіта як результат оволодіння цінностями є підсумком засвоєння ціннісних установок, що виражається у якісному і кількісному їх накопиченні, як потужного регулятора життя особистості і є актуальною характеристикою особи, у якій відображається не тільки її об'єктивна цінність, але й потенціал аксіологічного саморозвитку.

Доведено, що освіта в своїй якісній характеристиці – не тільки цінність, але і результат, який фіксує факт привласнення державою, суспільством, особистістю всіх тих цінностей, які народжуються у процесі освітньої діяльності; які важливі для держави, суспільства, кожної людини, усієї цивілізації в цілому.

У другому підрозділі «*Цінності освіти в системі ціннісних установок особистості*» досліджуються різні можливі характеристики суб'єкта, як учасника освітнього процесу, а саме: чим він керується у своїй пізнавальній діяльності, як здійснюється пізнавальна практика, на що спрямований його процес пізнання.

Досвід особистості виражається пересічними між собою групами компонентів:

- якості особи, інваріантні предметній специфіці діяльності, тобто ті, які відповідають самій загальній структурі діяльності (пізнавальна культура, спрямованість особи, трудові якості, комунікативна, естетична і фізична культура);
- досвід предметної діяльності, що диференціюється за ступенем спільності її видів (загальна і спеціальна освіта, а також їх «перетин» – політехнічна освіта);
- досвід особи, що диференціюється за принципом теорія — практика (знання і уміння);
- досвід особи, що диференціюється за творчою ознакою (репродуктивна і творча діяльність). Така структура досвіду особистості «переноситься» на структуру змісту освіти, і є переведеною, при цьому на дидактичний рівень, тобто на рівень формування відповідних якостей індивіда.

Таким чином, в короткій формі можна так визначити зміст освіти: це зміст триєдиного цілісного становлення особи — засвоєння досвіду, виховання і розвитку. Навчання в поєднанні з іншими видами діяльності, при відповідному підборі форм й методів, забезпечує засвоєння досвіду і на цій

основі розвиток та виховання людини, а також в цілому передачу попереднього досвіду подальшим поколінням. При цьому структура навчального процесу (і зміст освіти) повинна оптимальним чином забезпечувати формування всіх основних сторін суб'єкта.

Моделлю особистості в новій парадигмі освіти України має стати інноваційна людина. Відтак, завданням державної освітньої політики на сучасному етапі є: сприяння ініціативі та активності молоді у всіх сферах життєдіяльності суспільства, розширення її участі у формуванні та реалізації державної політики щодо розв'язання соціальних проблем молоді; підвищення ефективності державної освітньої політики на локальному рівні; поліпшення координації зусиль органів державної влади та громадських організацій у сфері реалізації державної освітньої політики; зміцнення матеріально-технічного та фінансового забезпечення установ, які працюють з молоддю; та ін. Наповнення названих завдань конкретним змістом дозволить підвищити ефективність державної освітньої політики, сприятиме поступовому вирішенню молодіжних проблем, спрямує соціально-творчу діяльність молодих людей у державне і культуротворче русло.

У третьому підрозділі *«Трансформація ціннісних установок особистості в освітньому процесі сучасного українського суспільства»* досліджено зв'язок між трансформацією ціннісних установок особистості та освітнім процесом у контексті сучасних освітніх пріоритетів України. Трансформація державної освітньої системи представляється як багато профільна складова української культури, у якій йдуть якісні перетворення та зміни усіх структур та інститутів суспільної системи освіти.

Досліджений багатоаспектний вплив процесів соціокультурної трансформації на розвиток ціннісних установок особистості в сучасному українському суспільстві. Стверджується, що трансформація ціннісних установок особистості є суперечливим процесом, що сприяє світоглядному «підпорядкуванню» особистості, трансформації ціннісних установок та нав'язуванню псевдо гуманістичних цінностей. Зазначено, що соціальна трансформація – це перетворення процесів у суспільстві, які супроводжуються зміною їх сутності; перетворенням соціальних структур, що супроводжуються їх корінними змінами. Сутнісними детермінантами розвитку ціннісних установок виступає «життєвий світ» індивіда, особистісна воля, світоглядне поле.

Вплив сучасних суспільних трансформаційних процесів в системі освіти в Україні виявляється в таких, як:

- посилення її ролі, як джерела ідей, нового знання, технології, інформації;
- усвідомлення імперативу виживання і глобальної відповідальності за свої дії, що визначається мірою духовного в кожній людині;
- урізноманітнення соціальних укладів суспільства, що зумовлює потребу в гнучкості мислення, сприйняття світу та діалозі культур. Відтак, підкреслюється, що принципи освітньої політики як кінцеві орієнтири освітньої діяльності з неминучістю повинні співпадати з стратегічними орієнтирами суспільства.

Основними передумовами трансформації ціннісних установок особистості в освітньому процесі сучасної України є цільова організація полікультурності освітнього процесу, що забезпечується сполученням принципів патріотизму й культурного плюралізму у вихованні, наданням достатньої міри камерності освітньому процесу та достатнього рівня свободи й незалежності освітньої реальності в Україні. Механізм трансформації ціннісних установок особистості розглядається як процес перетворення внутрішньої основи існуючої системи цінностей особистості, що характеризується якісними змінами її системоутворюючих елементів на основі інтересів політичної й інформаційної влади та суспільства з урахуванням особливостей менталітету і традиційної культури.

Таким чином, важливою умовою для українського суспільства, під час перехідного періоду, є потреба у створенні умов для саморозвитку молоді, підтримці інноваційної, творчої діяльності молоді, створення молодіжних організацій, що у свою чергу, сприятиме формуванню в українській молоді активної суспільної позиції, відчуття своєї значущості для суспільства, становленню ціннісних установок особистості.

У **висновках** наводяться основні результати дослідження, які визначають його подальші теоретичні перспективи розвитку та підтверджують нове вирішення наукової задачі, яка полягає в дослідженні особливостей трансформації ціннісних установок особистості в умовах освітнього процесу в Україні.

Викладене у дисертації підсумовують такі узагальнюючі положення.

1. Цінності у сучасній філософській думці розглядаються як:

– реальні предмети, що мають функціональну значущість для людей, в рамках такого підходу цінність або ототожнюється із значущістю, або зводить її до літературного поняття цінності, що вживається для позначення всіх форм людської значущості (при цьому відбувається перейменування всього значущого в цінне);

– ідеальні сутності (відчуття або ідеали), що виражають позитивне відношення суб'єкта до дійсності. Згідно з цим підходом концепція ціннісного феномена, представляє цінність як ідеал, що зводить до пізнавального, духовно-практичного ставлення суб'єкта до об'єкта. Тим самим цінність позбавляється власне аксіологічного об'єктивного змісту.

Соціальні цінності визнаються в якості стандартів сприйняття суспільної та економічної дійсності, соціальної та особистісної поведінки; стійких соціальних архетипів, які формуються у кожного індивіда у процесі соціалізації.

2. Тільки при включенні людини в систему соціальних відносин відбувається засвоєння фундаментальних цінностей, які, утворюючи ціннісне ядро особистості, формують ціннісний імунітет, здатність людини співвідносити сталі взірці з динамізмом та протиріччями реального життя, керують її поведінкою.

3. Сучасна освіта як єдиний процес фізичного і духовного становлення індивіда, процес соціалізації, свідомо орієнтований на деякі ідеальні образи, на

історично зафіксовані у суспільній свідомості соціальні еталони, на соціальне замовлення, на соціальні потреби суспільства, піддається змінам, не може залишатися в стороні від трансформаційних процесів.

Невідповідність освітнього процесу соціальній практиці породжує негативні тенденції, недовір'я інституту освіти, що актуалізує ціннісний дискурс, виводить проблему ціннісних установок особистості на якісно новий рівень. Зміна домінант соціального розвитку виявляється в тому, що освіта стає його генератором. Ціннісні основи сучасних проектів освіти визначають ступінь їх пріоритетності для суспільства. Саме ціннісні установки особистості інтегрують спроектовані цінності освіти з цінностями соціуму в реальному бутті. Соціальна обумовленість ціннісних орієнтацій освітньої діяльності, ідеологічна заангажованість доповнюються могутньою зворотною тенденцією випереджаючого розвитку системи освіти, провідною ціннісною роллю освіти у сучасному суспільстві.

4. Ціннісні установки людини є основною максимом в структурі її особистості, індивідуально інтегрованою частиною духовних загальнолюдських принципів, а ціннісні орієнтації – соціальним утворенням, котре визначає цю особистісну частину. Ціннісні установки – це лише більш стійка, відносно вужча частина системи ціннісних орієнтацій, спрямована на об'єкт у визначеній ситуації, а орієнтація – загальне спрямування суб'єкта на види соціальних цінностей.

5. Трансформація ціннісних установок полягає у тому, що вони покликані відображати державний рівень потреб суспільного розвитку і протистояти індивідуальним і соціально-груповим потребам. Об'єктивними умовами самореалізації особистості в професійній діяльності на початку XXI століття стає доступність необхідного освітньо-інформаційного знання, озброєння людей не стільки готовими знаннями, скільки способами здобуття, осмислення та використання цих знань у нових обставинах.

6. Сучасна цивілізація з її гуманізацією і демократизацією суспільних відносин, швидкою зміною техніки і технологій, інтелектуалізацією праці передбачає необхідність ширшого використання нової формули освіти – «освіта через усе життя». Трансформації ціннісних установок особистості – процес перетворення внутрішньої основи існуючої системи цінностей особистості, який характеризується якісними змінами її системоутворювальних елементів на основі інтересів політичної й інформаційної влади та суспільства з урахуванням особливостей менталітету й традиційної культури.

7. Поряд із модернізацією інституту освіти істотно змінюється особистість. Основними наслідками формування нових цінностей можна вважати наступні: відбувається усвідомлене переосмислення завдань системи освіти; з'являються нові «образи», «зразки», ідеали для цієї системи; освіта перетворюється на безперервний процес удосконалення особистості.

Роль освіти вбачається у виконанні нею виховної та освітньої функцій, в трансляції відповідного образу життя у відповідності з набором духовних, моральних, соціальних цінностей ідентичних і адекватних уявленням, звичаям, традиціям, менталітету, культурному та історичному досвіду України.

8. На структуру ціннісних установок окремих груп суспільства впливає зміст соціально-економічних, політичних і соціально-культурних процесів, що відбуваються в суспільстві. У межах реалізації державної освітньої політики необхідно передбачити процедури осмислення змісту традиційних і засвоєння нових цінностей.

9. Аксиологічний напрямок філософії освіти, в якому виконано дослідження, репрезентує орієнтири для удосконалення освітнього процесу в Україні, висуває ціннісні основи модернізації сучасної освіти, консолідує зусилля філософів, вчених, педагогів для практичного пошуку оптимальних форм освітньої практики.

10. Трансформація ціннісних установок особистості в освітньому процесі України є складним процесом, в якому суперечливо сходяться і переплітаються протилежні за своїм змістом і спрямованістю освітні тенденції і напрямки як спадкоємного, так і опозиційного характеру, притаманні періоду медіації, при якому біфуркація надто розтягнулась у часі, продовжуючи нові системні латентні зв'язки.

Ключовими елементами трансформації ціннісних установок особистості в освітньому процесі України є: діагностика соціальних цінностей, переоцінка існуючого стану освітньої політики України, демонтаж старої системи освіти і ліквідація невідповідності існуючих характеристик необхідному рівню розвитку, нове самовизначення і формування нової освітньої реальності.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Бадюл О. С. Інтелектуальна власність з основами інноваційного менеджменту : навчальний посібник [для студ.вищ.навч.закл.] / Єрмакова С. С., Бадюл О. С. ; ОДАБА ; за ред. С. С. Єрмакової, - 2-е вид., перероб. і доп. – Одеса : «ВМВ», 2009 – 625с.

2. Бадюл О. С. Філософські моделі континуальності знань в освітньому процесі. / Бадюл О. С. // Наукове пізнання: методологія та технологія / – Науковий журнал. – 2007. – Вип. 2, (20). – Одеса : Інформаційно-видавничий центр ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2007. – С. 290–296

3. Бадюл О. С. Протидія утворювальних і руйнівних тенденцій у ціннісному середовищі. / Бадюл О. С. // [Людина, культура, техніка в новому тисячолітті] : матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції. – Харків, 2008. – С.36

4. Бадюл О. С. Специфіка соціальних диспозицій в освітньому процесі. / Бадюл О. С. // Інтелект. Особистості. Цивілізація: темат. зб. наук. пр. із соц.-філос. наук. пробл. – Вип.6 / Голов. ред. О. О. Шубін. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. – С. 307–313.

5. Бадюл О. С. Цивілізаційні і позацивілізаційні дії на еволюцію цінностей. / Бадюл О. С. // Наукове пізнання: методологія та технологія. / – Науковий журнал. / Спецвипуск 2 (22). – Одеса, 2008. – С.14–19.

6. Бадюл О. С. Експлікація поняття цінність. / Бадюл О. С. // Перспективи. – Науковий журнал, 3(43). – Одеса, 2008. – С.3–8.

7. Бадюл О. С. Трансформації ціннісних установок особистості в сучасному українському суспільстві. / Бадюл О. С. // Перспективи. – Науковий журнал, 3(43). – Одеса, 2010. – С. 7–12

8. Бадюл О. С. Цінності освіти у системі ціннісних установок особистості. / Бадюл О. С. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – Науковий журнал. / Спецвипуск 2 (22). – Одеса, 2010. – С. 3–8.

9. Бадюл О. С. Орієнтири трансформацій ціннісних установок особистості в освітньому процесі. / Бадюл О. С. // [Личность в едином образовательном пространстве] : сборник научных статей I международного образовательного форума : (г. Запорожье, 5-7 мая 2010 года) : часть I; конференция «Философия образования личности». – Запорожье : ООО «ЛИПС», ЛТД, 2010. – С. 35–38.

10. Бадюл О. С. Феномен особистісного самовизначення у системі ціннісних орієнтацій студентської молоді. / Бадюл О. С. // Всеукраїнські науково практичні читання студентів і молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині К. Д. Ушинського, В. О. Сухомлинського : (18–19 травня 2004 року.). – Одеса, 2004. – С. 55–57.

11. Бадюл О. С. Світоглядні аспекти співвідношення культури й людської діяльності. / Бадюл О. С. // [«Соціалізація молоді в умовах розбудови демократичної правої держави»]: (Одеса, 16 лютого 2007р.) : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців. – Одеса, 2007, Одеський юридичний інститут ХНУВ. – С. 25–29.

12. Бадюл О. С. Соціалізація молоді і її роль як суб'єкта соціокультурної трансформації. / Бадюл О. С. // [«Управління якістю підготовки фахівців»] : матеріали XII міжнародної науково-методичної конференції. – Одеса, 2007. – С 4–6.

13. Бадюл О. С. Чинники соціальної поляризації: історія та сучасність. / Бадюл О. С. // [«Соціально-політична взаємодія в сучасні Україні: вибір шляхів державного розвитку»] : тези доповідей XXII науково-практичної конференції Одеса, 20 квітня, 2007 – С. 11–13.

14. Бадюл О. С. Методологія пізнання освіти: організувати хаос. / Бадюл О. С. // [«Роль гуманітарного образования в формировании профессионально-технической элиты»] : (18-19 октября 2007г.) : материалы всеукраинской научно-практической конференции. – Национальная металлургическая академия Украины. – Днепропетровск, 2007 – С. 39–40.

15. Бадюл О. С. Культура і архітектура педагогічного простору. / О. С. Бадюл, П. С. Задирако // Проблеми теорії та історії архітектури України / Збірник наукових праць АХ і ОДАБА. – Вип. 8. – Одеса : Астропринт, 2007. – С. 47–57.

16. Бадюл О. С. Суперечності парадокси освіти. / Бадюл О. С. // [«Управління якістю підготовки фахівців»] : матеріали XIII міжнародної науково-методичної конференції. – Одеса, 2008. – С. 15–16.

17. Бадюл О. С. Освіта у системі сучасних цивілізацій. / Бадюл О. С. // [Украина в системе современных цивилизаций: трансформации государства и гражданского общества.] : материалы II международной научно-практической конференции. – Одесса, «ВМВ», 2008. – С. 64–65

18. Бадюл О. С. Професійний маргіналізм в освітньому процесі. / Бадюл О.С. // Південноукраїнський часопис. – Одеса : Одеський юридичний інститут ХНУВС, 2008. – С. 290–296.

19. Бадюл О. С. Філософія освіти: зміна світоглядних парадигм. / Бадюл О. С. // [Україна в системі сучасних цивілізацій: трансформації держави та громадянського суспільства.] : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, 2008. – С. 8–9

20. Бадюл О. С. Засвоєння технологій навчання як чинники деформування особистості в освітньому процесі. / Бадюл О. С. // [«Соціалізація молоді в умовах розбудови демократичної правої держави»]: матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 20 лютого 2009р.). – Одеса : Одеський юридичний інститут ХНУВ, 2009. – С. 22–24.

21. Бадюл О. С. Ціннісні установки, як регулятив інновацій в освітньому процесі. / Бадюл О. С. // [«Управління якістю підготовки фахівців»] : матеріали XIV міжнародної науково-методичної конференції. – Одеса, «ВМВ», 2009. – С. 11-13.

22. Бадюл О.С. Трансформації ціннісних установок сучасної молоді. / Бадюл О. С. [«Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток»] (Одеса, 19 лютого 2010р.) : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Одеса, 2010: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2010. – С. 35–36.

23. Бадюл О. С. Сутність трансформаційних процесів освітнього простору. / Бадюл О. С. // [Україна в системі сучасних цивілізацій: трансформації держави та громадянського суспільства.] : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: «ВМВ», 2010. – С. 182–185.

24. Бадюл О. С. Освіта, як соціальний феномен. / Бадюл О. С. // [«Управління якістю підготовки фахівців»] : матеріали XIII міжнародної науково-методичної конференції. – Одеса, 2010. – С. 9–10.

АНОТАЦІЇ

Бадюл О. С. Трансформація ціннісних установок особистості в освітньому процесі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10. – філософія освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2010.

Дисертація присвячена виявленню та обґрунтуванню з позицій філософії освіти особливостей трансформації ціннісних установок особистості в сучасному освітньому процесі.

Виявлено, що ціннісні орієнтації особистості – особистісні вибори ідеалів, особистісна спрямованість на світ цінностей, побудова їх індивідуальної ієрархії, включення їх у цілі і мотиви життєдіяльності. Ціннісні

установки особистості – цілеспрямований вплив соціуму на формування освітньої орієнтації особистості. Окреслено сутність трансформації ціннісних установок у рамках сучасної освітньої парадигми, зв'язок між трансформаціями ціннісних установок особистості та освітнім процесом. Аргументовано вплив сучасних суспільних трансформаційних процесів на систему освіти, що виявляється в посиленні її ролі як джерела ідей, нового знання, технології, інформації; усвідомленні імперативу виживання і глобальної відповідальності за свої дії, що визначається мірою духовного в кожній людині; урізноманітненні соціальних укладів суспільства, що зумовлює потребу в гнучкості мислення, сприйняття світу та діалозі культур.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, ціннісні установки особистості, трансформаційне суспільство, трансформація ціннісних установок, освітній процес, особистість.

Бадюл О.С. Трансформация ценностных установок личности в образовательном процессе. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. Государственное заведение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2010.

Диссертация посвящена выявлению и обоснованию с позиций философии образования особенностей трансформаций ценностных установок личности в образовательном процессе.

Показано, что категории «ценность» и «ценностные ориентации» «ценностные установки» являются актуальными для философии, социологии, психологии и других гуманитарных и социальных наук. Разнообразие дефиниций базовых понятий обусловлено тем, что понятие «ценность» наполняется предметными коннотациями. Аргументируется, что ценностные ориентации - это индивидуальное отражение в сознании человека ценностей общества, а ценностная система выступает как иерархия ценностей конкретного индивида, которая формируется под определенным влиянием социальной среды, демографической группы, в которую он входит.

Утверждается, что ценностные ориентации личности – личностный выбор идеалов, личностная направленность на мир ценностей, построение их индивидуальной иерархии, включение их в цели и мотивы жизнедеятельности. Ценностные установки реализуются в субъектно-объектных отношениях, они выражают конкретную смысловую позитивную значимость объекта для субъективного бытия.

Определены факторы, способствующие усвоению фундаментальных ценностей, которые, в свою очередь, формируют ценностное ядро личности, ценностный иммунитет. Выявлены характеристики образования как социального феномена. Современное образование как единый процесс физического и духовного становления индивида, процесс социализации, сознательно ориентированный на некоторые идеальные образцы, на исторически зафиксированные в общественном сознании социальные эталоны,

на социальный заказ, на социальные потребности общества, подвержен изменениям и не может оставаться в стороне от трансформационных процессов

Несоответствие образовательного процесса социальной практике порождает негативные тенденции, недоверие институту образования, что актуализирует ценностный дискурс, выводит проблему ценностных установок личности на качественно новый уровень. Изменение доминант социального развития проявляется в том, что образование становится его генератором. Ценностные основы современных проектов образования определяют степень их приоритетности для общества. Именно ценностные установки личности интегрируют спроектированные ценности образования с ценностями социума в реальном бытии. Социальная обусловленность ценностных ориентаций образовательной деятельности, идеологическая заангажированность дополняются могучей обратной тенденцией опережающего развития системы образования, ведущей ценностнообразующей ролью образования в современном обществе.

Подчеркивается общественная значимость исследований ценностной проблематики. Ценности настолько важны для устойчивого развития общества, что по мере социального развития появляются специальные институты, назначением которых становится выявление динамики ценностей и их передачи, трансляции на уровень индивида. В этом смысле приоритетным является институт образования, с которым неразрывно связано возникновение и становление человеческой цивилизации. Влияние современных общественных трансформационных процессов на систему образования сказывается в следующих аспектах: усиление ее роли как источника идей, нового знания, технологии, информации; осознание императива выживания и глобальной ответственности за свои действия, что определяется мерой духовного в каждом человеке; разнообразие социальных вкладов общества, что предопределяет потребность в гибкости мышления, восприятия мира и диалоге культур.

Исследовано влияние социокультурной трансформации на ценностные установки. Отмечено, что в новых условиях, обусловленных социальной трансформацией, именно система образования призвана внести свой вклад в формирование морального сознания человека на основе принципов гуманизма, национальных и общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: ценность, ценностные ориентации, ценностные установки личности, трансформационное общество, трансформации ценностных установок, образовательный процесс, личность.

Badyul O.S. Transformation of the valued options of personality in an educational process. - Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of philosophical sciences of speciality 09.00.10. - The Philosophy of Education. State establishment «South-Ukrainian national pedagogical university in the name of K.D.Ushynsky», – Odessa, 2010.

The dissertation is dedicated to the exposure and substantiation the transformation's feature of the valued options of personality in a modern educational process from position of philosophy of education. There is showed that the variety of definition of base concepts in valued discourse is conditioned to those, that term a «value» is research by a lot of sciences, is filled with subject's details. There are well-proven that the valued orientations are the individual reflection in a human consciousness of the society values, and the valued system determined as hierarchy of the values of the person, which is formed under the certain influencing of social environment, socially-demographic group of the person.

There are discovered that the valued orientations of personality are the personalities elections of ideals, the personality orientation to the world of values, the construction of their individual hierarchy, the including them in the goals and the reasons of vital functions.

Keywords: value, valued orientations, valued options of personality, maintenance of education, transformation society transformation of the valued options, educational process, personality.

Підписано до друку 14. 12. 2010
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60x90/16
Тираж 100 прим. Папір друкарський. Різографія.
Інформаційно-видавничий центр
ПНПУ імені К.Д. Ушинського
65029, м. Одеса, Старопортофранківська 26
Тел.: (0482) 731-19-14